

Anna-Sofia Berner

10 haavaa
Amerikan
sydämässä

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Uunolle

© Anna-Sofia Berner ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

ISBN 978-951-1-47412-8

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

And I don't know a soul who's not been battered.
I don't have a friend who feels at ease.
I don't know a dream that's not been shattered
Or driven to its knees.
But it's alright, it's alright
For we lived so well so long.
Still, when I think of the
Road we're traveling on
I wonder what's gone wrong.
I can't help it, I wonder what has gone wrong.

Paul Simon: "American Tune"

Sisällys

Aluksi 11

1. Väestö 17

”Mehän olemme maahanmuuttajien kansakunta!”

2. Poliitikka 42

”Tätä maata ei perustettu vain yhtäläisyyksille vaan myös eroavuuksille.”

3. Raha 71

”Luulin, että tämä on Amerikka.”

4. Rasismi 99

”Tämä hiton väriasia, en ymmärrä sitä. Miksi polttaa rakennuksia sen takia?”

5. Uskonto 129

”Amerikka ansaitsee Jumalan tuomion!”

6. Media 155

”Eivät katsojat ole aivopestyjä.”

7. Väkivalta 178

”Eikö tämä ole turvallisin paikka,
jonka voit kuvitella?”

8. Ilmastonmuutos 196

”En tiedä, miten pääsin ulos
veneestä, mutta pääsin.”

9. Sota 219

”Hei kaverit, en pysty vielä kertomaan,
missä me taistelemme, mutta sen voin
kertoa, että me vielä taistelemme.”

10. Vapaus 247

”Jos tämä epäonnistuu,
pitää keksiä jotain muuta.”

Kiitokset 261

Lähdeviitteet 263

Hakemisto 285

Kirjallisuus 287

Kirjailija seurasi 101. maihinnousudivisioonan harjoituksia Fort Campbellin sotilastukikohdassa toukokuussa 2023.

Kuva: Julia Rendelman.

Aluksi

Elokuussa 2017 laskeuduin John F. Kennedyn lentokentälle New Yorkiin mukanani kaksi isoa matkalaukku. Se oli muuttokuorma, jolla aioin pärjätä vuoden. Olin saanut stipendin opintoihin Columbian yliopiston maineikkaassa journalismikoulussa, pyytänyt opintovapaata työstäni *Helsingin Sanomien* toimittajana ja vuokrannut vaatimattoman kalustetun huoneen New Yorkin köyhimmältä alueelta Bronxista. Seuraavan lukuvuoden aikana opiskelisin politiikan journalismia maailmanluokan toimittajien ja yhteiskuntatieteilijöiden johdolla. Toisin kuin joillekin uusista opiskelukavereistani, Yhdysvalloissa asuminen ei ollut minulle pitkäaikainen unelma tai tavoite, vaan ennemmin tilaisuus, johon tartuin ymmärtämättä vielä, mihin kaikkeen se voi johtaa. Aioin ottaa mahdollisimman paljon irti vuodesta New Yorkissa – ja palata sitten kotiin.

Ensimmäisenä päivänä kiersin uusia kotikulmiani: ihmettelin ruoka-kaupan valtavaa murovalikoimaa, join kauppahallin baarissa oluen ja seurasin aidan takaa lähikentällä käynnissä olleita baseball-harjoituksia. Kun aurinko alkoi laskea, kiipesimme ystäväni kanssa ostarin katolle parkkipaikalle, josta näki moottoritien ja joen yli Manhattanille. Sen siluetti piirtyi tummana punertavaa taivaanrantaan vasten ja lupasi seikkailuja. Tuntui hyvältä katsoa sitä – Manhattania ja uutta elämänvaihetta – vielä hetken verran etäisyyden päästä, vähän syrjästä, laita-kaupungilta. En vielä tiennyt, miten vähän tiesin, mutta tunsin jonkin olevan aluillaan.

Se oli uuden suhteen alku, minun ja Amerikan.

Pidin paljon opinnoistani. Niissä yhdistyivät käytännön journalismi ja eri alojen yhteiskuntatieteet tavalla, jonka vaikutus näkyy myös

tässä kirjassa. Käsittelimme niin amerikkalaisen demokratian alkujuuria kuin maan lähihistoriaakin. Ymmärrykseni yhteiskunnan rakenteista syveni, ja monet tämän ajan ilmiöt asettuivat osaksi pitkää jatku-moa. Opin hahmottamaan Yhdysvaltain jyrkän poliittisen kahtiajaon syitä ja ilmenemismuotoja, mutta samalla huomasin, ettei kaikkiin kysymyksiin ollut vastausta. Yhdysvallat eli suurta murrosta. Vanhat totuudet esimerkiksi vapaakaupan siunauksellisuudesta ja Yhdysval-loista Euroopan luotettavana liittolaisena kyseenalaistettiin. Donald Trumpin valinta Yhdysvaltain presidentiksi vuonna 2016 oli herättä-nyt maailman näkemään tämän muutoksen, mutta oliko Trump muu-toksen syy vai seuraus? Entä mitä Trumpista vielä seuraisi?

Kun kuukaudet kuluivat, huomasin, ettei vuosi sittenkään riittäisi. Halusin jatkaa Yhdysvaltain seuraamista myös valmistumiseni jäl-keen. Janosin elämäni lisää Amerikkaa: rakastin New Yorkia, mutta minun oli myös nähtävä, millaista amerikkalainen elämä on sen ulko-puolella. Kun opinnot päättyivät keväällä 2018, palasin Suomeen, mutta jo saman vuoden syksyllä hain ja tulin valituksi *Helsingin Sano-mien* Washingtonin-kirjeenvaihtajaksi. Sillä kertaa muuttokuormani oli suurempi: omaisuuteni pakattiin konttiin ja lastattiin laivaan. Minä lensin kahden matkalaukkuni kanssa kuorman edeltä Washingtoniin ja aloitin työni kirjeenvaihtajana vuoden 2018 viimeisenä päivänä.

Yhdysvaltain vetovoima on suurempi kuin minkään muun maan. Se oli napannut minutkin lujasti otteeseensa, ja uudessa työssäni näin heti selvästi, että maan politiikka, amerikkalaisten mielipiteet ja elä-mäntavat kiinnostavat suomalaisia selvästi enemmän kuin vaikka tanskalaisten tai puolalaisten, vaikka Tanska ja Puola ovat meitä sekä maantieteellisesti että kulttuurisesti Yhdysvaltoja lähempänä. Kiin-nostus näkyi saamassani palautteessa ja siinä, miten paljon enem-män Yhdysvaltoja käsitteleviä juttuja luettiin muihin ulkomaan uutisi-siin verrattuna. Lukijoilla on Yhdysvalloista mielipiteitä, ja he kokevat maan omakseen, vaikka eivät olisi koskaan käyneet siellä. Maa on suo-malaisille samaan aikaan etäinen ja todella tuttu. Tästä ristiriidasta syntyy tarve ja halu tietää enemmän.

On helppoa selittää Amerikan tenhoa sen suurvalta-asemalla ja ylivoimaisella pop-kulttuurilla, jossa meidät kaikki on marinoitu jo lapsina. Sen jälkeen, kun kirjeenvaihtajakauteni päätyttyä muutin takaisin Suomeen tammikuussa 2022, olen alkanut panna merkille Yhdysvaltoihin liittyviä absurdeja arkisia viittauksia, joille olin aiemmin ollut sokea. Sen, että helsinkiläisen ostoskeskuksen kerros on nimetty Manhattanin mukaan ja sipsit Broadwayn, sekä sen, kuinka julkisessa keskustelussa tehdään jatkuvasti ylimalkaisia heittoja, joissa Suomen katsotaan olevan amerikkalaisen kahtiajaon vaarallisella tiellä. Amerikkaan ripustetaan toiveita, pelkoja ja lupauksia niin paljon, että on helppo unohtaa sen olevan ihan oikea paikka ja amerikkalaisten oikeita ihmisiä.

On totta, että Yhdysvalloissa on vaikea kokonaan välttää tunnetta, että on yhtäkkiä päätynyt osaksi elokuvaa. Vuosia myöhemmin muistan yhä huimauksen, jonka koin New Yorkissa joka kerta, kun ylitin koulumatkallani leveän Amsterdam Avenuen ja katsoin yli keltaisten taksien ja ihmisiä vilisevän suojatien kohti keskikaupungilla kohoavia pilvenpiirtäjiä, joiden välissä viivasuora katu jatkui silmäkantamattomiin. Sama toden ja kuvitelmiin yhdistyminen tapahtuu, kun ymmärtää, että kuten televisiosta, elokuvista ja sarjakuvista olemme oppineet, amerikkalaiset lapset oikeasti kulkevat kouluun keltaisilla koulubusseilla, tai kun näkee kadulla ihmisen, jolla on ase vyöllään. Washingtonissa talojen takana risteilevät kapeat kujat saivat minut aina ajattelemaan rikoselokuvia ja takaa-ajoa, vaikka todellisuudessa niitä tarvittiin ennen kaikkea jätehuoltoon.

Silti en usko, että Yhdysvaltain herättämässä kiinnostuksessa on kyse vain siitä, että olemme niin altistuneita amerikkalaisille kuville ja ideoille. Kyse on myös ideoista itsestään: yhtäältä vapaudesta, mahdollisuuksista ja yltäkyläisyydestä, toisaalta köyhyydestä, julmuudesta ja tietämättömyydestä. Pienen, syrjäisen ja tasa-arvoisen maan ihmisille nuo ovat asioita suuresta maailmasta, asioita, joita on usein turvallista tarkastella etäisyyden päästä. Hulluja nuo amerikkalaiset, me toteamme, ja haluamme silti kuulla lisää, koska ehkä tarinat Amerikasta kertovat lopulta jotakin meistä itsestämme.

Tähän kirjaan olen valinnut kymmenen amerikkalaisen yhteiskunnan kipukohtaa. Ne ovat sellaisia, joita pidän tärkeinä ja kiinnostavina ja joista minulta usein kysytään uteliaasti lisää. Kaikkien lukujen perustana on ajatus, että amerikkalaista yhteiskuntaa ja elämänmenoa on mahdollista ymmärtää järjellä ja että yleensä on jokin looginen selitys sille, miksi asiat ovat niin kuin ovat. Jotkut selityksistä ovat yksinkertaisia ja liittyvät esimerkiksi vaalitapaan, toiset taas ovat pitkien historiallisten kehityskulkujen tulosta. Toivon, että tämä kirja on lukijalleen opas, joka auttaa luomaan yhteyksiä asioiden välille ja näkemään ne uudessa valossa, sillä haluan välittää eteenpäin edes pienen osan siitä ilosta, jota olen kokenut aina, kun olen tajunnut Yhdysvalloista jotakin uutta. Usein olen päätenyt huomaamaan, etteivät nämä oivallukset ole koskeneet vain Yhdysvaltoja, vaan ne ovat auttaneet minua ymmärtämään paremmin politiikkaa, maailmaa ja ihmisiä ylipäätään.

Kirjeenvaihtajan työni ansiosta sain matkustaa ympäri valtavaa maata, käydä monenlaisissa kodeissa ja tavata ihmisiä, jotka eivät unohdu. Monet heistä päätyivät näille sivuille, mutta tätä kirjaa tehdessäni tapasin myös täysin uusia tuttavuuksia ja kävin paikoissa, joissa en ollut kirjeenvaihtajana käynyt. Näkemäni, kokemani ja kuulemani lisäksi kirja perustuu lukemaani: journalismiin, tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Se on yhden ihmisen perusteltu näkemys Yhdysvalloista hetkellä, jolloin maa painii perustavanlaatuisen kysymysten kanssa: Mihin kahtiajako voi johtaa? Mureneeko demokratia? Mikä on Yhdysvaltain paikka maailmassa?

Yhdysvallat on maailman pitkäikäisin yhtäjaksoinen demokratia, mutta monien mielestä sen demokratia elää vaaran vuosia. Maan poliittiset ja taloudelliset jakolinjat ovat syviä, ja toinen maan kahdesta suuresta puolueesta on entisen presidentin Donald Trumpin, demokratian peruseräilijän uhmaavan miehen, panttivankina. Geopolitiikassa on suurta ristivetoa. Kiinasta on tullut alueellinen suurvalta, ja Yhdysvallat haluaisi sen vuoksi kääntää katseensa Aasiaan. Venäjän suurhyökkäys Ukrainaan on kuitenkin pakottanut sen keskittymään vielä Eurooppaan, ja sota Gazassa on tuonut Lähi-idän jälleen kaiken keski-

pisteeseen. Samalla iso osa yhdysvaltalaisista haluaisi maan vetäytyvän maailman kriiseistä ja keskittyvän entistä enemmän vain omiin kansalaisiin. Näiden jännitteiden laineet lyövät Suomeen asti. On ääneen lausuttu tosiasia, että Suomi hakeutui Naton jäseneksi päästäkseen Yhdysvaltain tarjoaman sotilaallisen suojan alle.

Vaikka olen oppinut rakastamaan amerikkalaisia kliseitä, en usko mihinkään yhteen totuuteen Amerikasta. Se on suuri maa, jossa ihmiset elävät monin eri tavoin monissa eri todellisuuksissa. Kirjoittaessani tätä vuoden 2024 alussa pystyn kuvittelemaan Yhdysvalloille ainakin kaksi keskenään ristiriitaista lähitulevaisuutta. Sellaisen, jossa maan vaikutusvalta, demokratia ja talous vahvistuvat entisestään, ja toisen, jossa kehitys on päinvastainen. Kulttuuriset ja taloudelliset voimat vetävät politiikkaa vastakkaisiin suuntiin. Yhdysvaltain talous kasvaa, väestö muuttuu ja arvot sen mukana, mutta samaan aikaan merkittävä osa kansasta suhtautuu muutokseen epäillen tai pelokkaasti. Poliittinen järjestelmä on jumissa eikä vastaa ihmisten tarpeisiin. Tunnelma on apea, Amerikan lupaukset tuntuvat rikotuilta.

Silti olen yhä toiveikas.

Se, kumpi tulevaisuudenkuva toteutuu, riippuu osin vuoden 2024 presidentinvaaleista, joihin on tätä kirjoittaessani alle vuosi aikaa. Vaalit ovat kuitenkin vain yksi mittari sille, miten maa makaa. Ajatukseni ovat amerikkalaisilla maanteillä ja syrjäkylillä, baaritskeillä ja kirkoissa, vauraissa esikaupungeissa ja köyhissä vuokratuloissa, tehtaissa, toimitoissa ja koulujen käytävillä – niissä todellisissa paikoissa ja ihmisissä, jotka ratkaisevat Yhdysvaltain suunnan ja vaikuttavat niin tehdessään väistämättä myös muuhun maailmaan. Amerikka saattaa tuntua käsittämättömältä, mutta sitä voi ymmärtää. Tämä kirja on minun yritykseni tehdä niin.

Helsingissä 13.3.2024

Anna-Sofia Berner

Pienessä Alto Passin kylässä vietettiin amerikkalais-meksikolaisten Cinco de Mayo -juhlaa toukokuussa 2023. Tania Zemora (oik.) kruunasi Verenize Carmonasta uuden kauneuskuningattaren.

Kuva: Julia Rendelman.

1. Väestö

**”Mehän olemme maahan-
muuttajien kansakunta!”**

Olen silloin tällöin leikitellyt ajatuksella, että katoaisin Yhdysvaltoihin. En siksi, että haluaisin vaan koska uskon, että se olisi mahdollista. Viisumilla pääsee maahan, ja se minulla on voimassa. Sitten vain jättäisin lähtemättä pois, jäisin salaa, vaikka viisumi menisi vanhaksi. Maa on suuri, *highwayt* ovat pitkiä ja ihmisiä on niin paljon, ettei yhtä suomalaista kukaan huomaisi kaivata. Ajatus tuoksuu uudelta alulta ja vapaudelta, se tuoksuu Amerikalta.

Ajatusleikki sai alkunsa, kun ymmärsin, mikä Suomea ja Yhdysvaltoja erottaa: vain Suomessa on väestörekisteri. Suomessa valtio tietää tarkasti, hyvin pientä paperittomien joukkoa lukuun ottamatta, keitä maassa asuu. Samalla henkilötunnuksella asioidaan niin eduskuntavaaleissa, lääkärissä kuin pankkissakin, ja se kertoo tarvittaessa asuinpaikkani, tuloni ja terveydentilani. Ilman sitä elämä on todella vaikeaa, joten ei ihme, että Suomessa piiloutuminen ei käynyt koskaan edes mielessä.

Yhdysvalloissa katoaminen olisi helpompaa. Siellä olen avannut pankkitilin ilman sosiaaliturvatunnusta ja ajanut vuosia autoa ilman paikallista ajokorttia, sääntöjen vastaisesti siis. Ihan vain laiskuuttani, sillä ajokorttiviranomaisten byrokratiasta liikkuu paljon kauhutarinoita: ristiriitaisia ohjeita, pitkiä tunteja odotushuoneessa, tylyä kohtelua. Luottin siihen, että jos poliisi olisi pysäyttänyt vuokra-autoni, sillä ei olisi ollut keinoa tarkistaa, olinko käymässä vai asuinko maassa. Lääkärissä taas kysyttiin aina vakuutuksen numeroa, ei sosiaaliturvatunnusta, jollaisen kyllä lopulta hankin. Kun muutin maahan tai maasta, en tehnyt virallista muuttoilmoitusta, sillä sellaista ei ole olemassa. Verojakin olisin voinut maksaa, vaikka olisin ollut Yhdysvalloissa salaa. Monet luvattomat siirtolaiset tekevät niin siinä toivossa, että saavat joskus paperit kuntoon. Tämä kaikki on mahdollista, koska tieto kulkee harvoin viranomaiselta toiselle. Sille ei ole väestörekisterin kaltaista reittiä.

Suurin osa luvattomista maahanmuuttajista on latinoja, mutta joukkoon mahtuu monenlaista väkeä ja tarinaa. New Yorkissa tapasin kerran kokkareilla suomalaisen, joka oli ollut maassa luvatta vuosikymmeniä. Mies ja hänen tarinansa tunnettiin kaupungin suomalaispiireissä, ja ystäväni supattivat korvaani, kenestä oli kyse.

Minä olisin kuitenkin lopulta liian arkajalka katoamistempuun. Pelkäisin, että jäisin kiinni asuntoa vuokratessani tai lääkärin vastaanotolla ja joutuisin hankaluuksiin. Että maahanmuuttoviranomaiset löytäisivät minut, heittäisivät maasta enkä enää koskaan pääsisi takaisin. Pelkkä kiinnijäämisen häpeä riittää pitämään minut kaidalla tiellä, mutta tiedän myös, että elämä virallisen yhteiskunnan laidalla olisi kovaa ja kaikkea muuta kuin vapaata. Sitä elävät yleensä ne, joilla ei ole hyviä vaihtoehtoja.

Helsingissä työmatkareittini kulki ennen Sörnäisten rantatietä, ohi Tilastokeskuksen toimitalon. Rakennuksen seinässä oli suuri digitaalinen näyttö, joka kertoi päivittäin Suomen ajantasaisen asukasluvun. Eräänä kesänä seurasin sitä päivittäin ja odotin, milloin luku ylittäisi 5,5 miljoonan rajan. Suomen väestö kasvaa hitaasti, joten kesä ehti loppua ennen kuin raja ylittyi. Seuraavana vuonna muutin Yhdysvaltoihin. Kun Yhdysvalloissa halutaan tietää, kuinka paljon maassa, kaupungissa tai kunnassa virallisesti asuu ihmisiä, pitää tehdä väestönlaskenta. Vastaava tapa on käytössä monissa muissakin maissa.

Perustuslain mukaan Yhdysvaltain väestö pitää laskea kymmenen vuoden välein. Asia kirjattiin perustuslakiin heti aluksi, koska väkiluku oli välttämätön tieto maahan samaan aikaan luodussa poliittisessa järjestelmässä. Liittovaltion lainsäädäntövaltaa käyttävä kongressi jakautuu kahteen osaan: senaattiin ja edustajainhuoneeseen. Senaattiin kukin osavaltio saa kaksi edustajaa väkiluvusta riippumatta, mutta edustajainhuoneen paikat jakautuvat osavaltioiden kesken väkiluvun mukaan. Myös presidentinvaaleissa käytettävien valitsijamiesten määrä riippuu osin väkiluvusta. Siksi väki piti laskea.

Yhdysvaltain ensimmäinen väestönlaskenta tehtiin vuonna 1790, jolloin väkiluku oli alle neljä miljoonaa, ja viimeisin vuonna 2020.¹ Suu-

ressa maassa ei ole helppoa tavoittaa kaikkia. Väestönlaskenta alkaa perinteisesti Alaskan syrjäseuduilta laskentavuoden tammikuussa, jolloin routainen maa kantaa pienkoneilla, moottorikelkoilla ja koiravaljakoilla kulkevat väestönlaskijat perille eivätkä paikalliset asukkaat ole vielä karanneet kevään tullen kalaan, metsälle tai etelään töihin.² Suurin osa ihmisistä on näitä alaskalaisia helpompi laskea. Vuonna 2020 he saivat postissa kirjeen, jossa heitä kehoitettiin täyttämään netissä väestönlaskentalomake. Vaihtoehtoisesti laskentaan sai osallistua myös puhelimitse tai postitse. Yli 60 prosenttia ihmisistä tavoitettiin näin, mutta loput piti etsiä jalkatyönä. Sitä varten oli palkattu puoli miljoonaa väestönlaskijaa kiertämään ovelta ovelle ja selvittämään, kuinka monta ihmistä kussakin taloudessa asuu. Yhdessä osoitteessa saatettiin käydä tarvittaessa jopa kuusi kertaa, ja jos sekään ei auttanut, laskijat kyselivät naapureilta, vuokranvälittäjiltä ja isännöitsijöiltä perustietoja asukkaista. Lisäksi piti laskea ne, jotka asuvat laitoksissa – esimerkiksi vangit – ja nekin, joilla ei ole kotia. Asunnottomia tavoiteltiin soppakeittiöistä, tilapäissuojista ja leipäjonoista. Väestönlaskennan tarkoitus on laskea kaikki Yhdysvalloissa asuvat ihmiset – joka ikinen heistä – elämäntilanteesta, kansalaisuudesta tai papereista riippumatta.³

Viimeisimpään väestönlaskentaan käytettiin lähes 14 miljardia dollaria. Summalla voisi kaksinkertaistaa Suomen puolustusmenot ja rahaa jäisi ylikin.⁴ Väestörekisteri voisi tulla halvemmaksi, mutta amerikkalaisten mielestä ajatuskin siitä, että valtio pitäisi rekisteriä, joka sisältää ihmisten henkilökohtaisia tietoja, olisi mahdoton. Jo väestönlaskenta herättää heissä huolta yksityisyyden suojasta.

Laskennassa ei selvitetä vain sitä, kuinka paljon amerikkalaisia on, vaan myös sitä, millaisia he ovat. Viimeksi kysyttiin esimerkiksi sukupuolta, asumismuotoa, perhesuhteita ja ”rotua”.⁵ Näistä viimeisintä olisi Euroopassa mahdotonta kysyä, sillä natsien julmat ja epäetieteelliset rotuopit ovat lianneet sanan käyttökelttomaksi. Yhdysvalloissa rodusta puhutaan kuitenkin jatkuvasti ja arkisesti; ei siksi, että siellä virheellisesti uskottaisiin ihmisten jakautuvan biologisesti eri rotuihin, vaan koska yhteiskunnassa ”rodulla” on merkitystä ja siksi siitä halu-

taan myös kerätä tietoa. Väestötietovirasto perustelee kysymystä sillä, että tietoa tarvitaan politiikkatoimien pohjana, kansalaisoikeuksien toteutumisen seurannassa ja syrjinnän kitkemisessä.⁶ Rotu on ihmisen itsensä määriteltävissä, ja halutessaan lomakkeeseen voi rastittaa myös useita kategorioita. Vuonna 2020 vaihtoehtoiksi annettiin:

- **valkoinen**
- **musta tai afroamerikkalainen**
- **amerikanintiaani tai Alaskan alkuperäisasukas**
- **aasialainen**
- **Havaijin alkuperäisasukas tai muu Tyynenmeren saaren asukas**
- **jokin muu rotu**

Väestönlaskennassa sopii kysyä rotua, mutta kansalaisuutta ei ole kysytty vuoden 1950 jälkeen. Donald Trump olisi presidenttikaudellaan halunnut palauttaa vuoden 2020 väestönlaskentaan kysymyksen siitä, onko vastaaja Yhdysvaltain kansalainen vai ei, mutta korkein oikeus esti tämän. Trumpin hallinto väitti haluavansa tiedon siksi, että voisi paremmin valvoa vähemmistöjen äänioikeuden toteutumista. Korkein oikeus ei pitänyt Trumpin hallinnon perusteluja uskottavina, eikä kysymystä hyväksytty sen vuoksi mukaan.⁷

Kansalaisuus­kysymyksen kohtalo oli vielä avoin syksyllä 2017, kun osallistuin Columbian yliopistossa väestötietoviraston entisen johtajan Kenneth Prewittin luennolle. Muistan, miten silloin 81-vuotias Prewitt, hillityltä vaikuttanut tilastoherra, puhisi, kun Trumpin sekaantuminen väestönlaskentaan tuli puheeksi.

That's how you get a bad census!

Kansalaisuutta kysymällä väestönlaskennasta tulisi kelvoton. Prewitt ja muut kansalaisuus­kysymyksen kriitikot uskovat, että kysymys kansalaisuudesta saisi monet maahanmuuttajat pelkäämään, että tietoa voitaisiin käyttää mahdollisiin karkotuksiin, ja siksi he jättäisivät mieluummin kokonaan vastaamatta. Silloin väestönlaskennan tulos olisi epätarkka.

Väestönlaskentavirasto kerää tilastotietoa myös virallisten väestönlaskentojen välissä. Se tekee vuosittain pienemmälle joukolle kyselyn, jossa selvitetään kaikenlaista työmatkan pituudesta tuloihin ja asunnon lämmitysmuotoon. Tällä perusteella tiedetään esimerkiksi, että yli 15-vuotiaista amerikkalaisista puolet on naimisissa, joka viidennessä kodissa puhutaan myös jotakin muuta kieltä kuin englantia ja kolmasosalla on yliopistotutkinto.⁸

Usein Yhdysvaltoja yritetään selittää historialla, joskus maantieteellä, ja ne ovatkin hyödyllisiä ja välttämättömiä työkaluja. Tämän kirjan haluan kuitenkin aloittaa vähemmän myyttisestä kohdasta eli väestötiedoista. Englannin sana *demographics* on yhdysvaltalaisen politiikan seuraajille arkinen, mutta Suomessa niin harvinainen, että jouduin katsomaan oikean käännöksen sanakirjasta. Ymmärtäähän sen, sillä Suomessa väkeä on vähän ja niin on myös eroja väestön sisällä. Yhdysvalloissa molempia on paljon. Se, keitä maassa asuu, missä he asuvat ja mihin muuttavat, vaikuttaa kaikkeen. Se määrittää poliittisia voimasuhteita, talouden ytyä ja arkisia mahdollisuuksia. Se kertoo perheistä, sukupolvista ja elämäntapojen muutoksesta. Väestötieto on työkalu, karkeat pihdit, joilla Yhdysvalloista saa otteen.

Uusimman väestönlaskennan mukaan 1. huhtikuuta 2020 Yhdysvalloissa asui 331 449 281 ihmistä. Ilman minua väkiluku olisi numeron pienempi. Vuonna 2020 asuin Washingtonissa ja täytin kiltisti väestönlaskentalomakkeen. Kaikkia ei tietenkään yrityksistä huolimatta tavoiteta, ja siksi näennäisen tarkka väkilukukin on vain arvio. Urakan kokoon nähden virhe on kuitenkin pieni, korkeintaan muutamia prosenttiyksiköitä.⁹ 331 miljoonalla asukkaalla Yhdysvallat on yhä maailman kolmanneksi väkirikkain valtio Kiinan ja Intian jälkeen. Se on jättiläinen, mutta hidastuva ja harmaantuva sellainen. Edellisestä, vuoden 2010 laskennasta väestö oli kasvanut vain 7,4 prosenttia eli toiseksi hitainta tahtia maan historiassa. Ainoastaan 1930-luvun suuressa lamassa väestönkasvu hidastui enemmän kuin 2010-luvulla.

Aneemisen väestönkasvun syyt ovat suurelta osin tuttuja suomalaisille, sillä tässä kehityksessä Yhdysvallat seuraa takamatkalta vanhan ja

väsyneen Euroopan jalanjäljissä. Vanheneva väestö tarkoittaa vähemmän vauvoja, ja samaan aikaan nuoretkin lykkäävät perheen perustamista. Lisäksi maata kurittava raju huume-epidemia on lyhentänyt eliniänodotetta ja vienyt satojatuhansia amerikkalaisia ennenaikaiseen hautaan. Hitaaseen kasvuun vaikutti myös Donald Trumpin presidenttikaudella vähentynyt maahanmuutto.¹⁰

Silti Yhdysvallat tuntuu yhä elinvoimaiselta Eurooppaan verrattuna. Vanhoja ihmisiä on suhteessa vähän vähemmän ja nuoria vähän enemmän. Vauhdin hidastumisesta huolimatta väestö kasvaa yli kaksi kertaa niin nopeasti kuin Suomessa.¹¹ Kiitos siitä kuuluu muille kuin valkoisille amerikkalaisille. Vuoden 2020 väestönlaskenta oli historian ensimmäinen, jossa valkoisten amerikkalaisten absoluuttinen määrä pieneni. Heidän määränsä oli kymmenessä vuodessa pienentynyt lähes koko Suomen väkiluvun verran, tarkalleen ottaen 5,1 miljoonalla henkilöllä. Ensimmäistä kertaa valkoisen väestön osuus on pudonnut alle 60 prosenttiin kansasta. Alle 18-vuotiaista jo niukka enemmistö on muita kuin valkoisia.¹² Tarkoitan tässä valkoisilla väestötietojen käsitettä *white alone non-hispanic*. Latinot voivat olla ”rodultaan” valkoisia, mutta väestönlaskennassa heidät erotetaan valkoisesta väestöstä omaksi kategoriakseen. Vielä vuonna 1990 kolme neljästä amerikkalaisesta kertoi olevansa valkoisia, ja nyt siis enää hieman yli puolet.

Mustien osuus on pysynyt varsin tasaisena, alle 14 prosentissa. Muis-tan yllättyneeni, kun ensi kertaa ymmärsin, miten pienestä vähemmistöstä on kyse. Yllätys johtui ehkä siitä, miten keskeinen rooli mustalla väestöllä on Yhdysvaltain historiassa ja kulttuurissa. Sen sijaan amerikanaasialaisia ja useaan eri rotuun samastuvia on aiempaa enemmän. Heidän kohdallaan puhutaan yhteensä noin kymmenen prosentin väestöosuudesta. Eniten on kasvanut latinojen osuus. Lähes joka viides amerikkalainen on nyt latino.

Trumpille luennolla puhissut väestötietokeskuksen entinen johtaja Kenneth Prewitt on todennut, että jokaisessa väestönlaskennassa on kyse yhtä lailla luokittelusta kuin laskemisesta.¹³ Väestötiedon kerääminen on väistämättä poliittista. Sellaista tietoa saadaan, jota kerätään.

Väestön luokittelu rotuihin on tästä silmiinpistävin esimerkki. Uskontoa ei kysytä, mutta kysymys rodusta on ollut mukana ensimmäisestä väestönlaskennasta alkaen.¹⁴

1700-luvulla Yhdysvaltain perustajat väittelivät siitä, miten maan orjuutettu väestö pitäisi huomioida väestönlaskennassa. Keskustelussa oli kyse ensisijaisesti vallasta. Orjuutettujen laskemisella oli vaikutusta siihen, miten valta jakautui osavaltioiden kesken. Alun perin äänioikeus oli amerikkalaisessa demokratiassa varattu vain harvoille: omaisuutta keränneille valkoisille miehille. Väestönlaskennassa laskettiin kuitenkin myös muut kuin äänioikeutetut – naiset, lapset ja köyhätkin, joiden puolesta rajattu äänioikeutettujen joukko sai käyttää ääntään. Mutta entä orjuudessa elävät mustat? Jos heidät olisi laskettu kuin muut ihmiset, etelän osavaltiot, joissa heitä oli paljon, olisivat saaneet liittovaltiossa paljon valtaa. Siksi osavaltiot, joissa ei ollut orjia tai heitä oli vain vähän, vastustivat orjien laskemista mukaan väkilukuun. Toisaalta etelän osavaltioilla oli myös neuvotteluvaraa: miksi ne olisivat ylipäätään liittyneet uuteen liittovaltioon, jos niiden etuja ei olisi otettu huomioon? Orjuutettujen mielipidettä ei kysytty.¹⁵

Lopputulosta on kutsuttu kompromissiksi. Sen mukaan yksi orja oli väestönlaskennassa kolme viidesosaa ihminen.

Tämän murtoluvun seuraukset olivat järisyttävät. Se suosi orjanomistajia presidentinvaaleissa vuosikymmenten ajan ja lisäsi orjuuden sallineiden eteläisten osavaltioiden valtaa. Prewitt toteaa, että pohjoisen Massachusettsissa asuneella maanviljelijällä oli yksi ääni, mutta sata orjaa omistaneella virginialaisella 61 ääntä. Ilman tätä päätöstä Yhdysvaltain historia olisi kulkenut toisilla raiteilla.¹⁶ Lopulta orjuuden ristiriitaa ei voitu ratkaista kolmen viidesosan kompromissilla, vaan siitä käytiin raaka sisällissota 1860-luvulla. Kapinalliset etelävaltiot yrittivät säilyttää orjuuden ja irtautua Yhdysvaltain liittovaltiosta, mutta hävisivät sodan. Orjuus lakkautettiin ja kolmen viidesosan kompromissi kumottiin.

Viime vuosikymmeninä yksi amerikkalaisen yhteiskunnan suurista tarinoista on ollut muutos kohti etnisesti monimuotoisempaa kansakuntaa. Tämän muutoksen juuret ovat ennen muuta 1990-luvun ja 2000-luvun alun suuressa maahanmuuttoaallossa, jolloin Yhdysvaltoihin muutti vuosittain jopa 1,5 miljoonaa siirtolaista, ennen kaikkea Meksikosta.¹⁷ Ilman silloin maahan tulleita ja heidän lapsiaan uusia amerikkalaisia syntyisi vielä nykyistä vähemmän.¹⁸ Huippuvuosista on tultu alas, mutta edelleen Yhdysvaltoihin muuttaa joka vuosi yli miljoona ihmistä enemmän kuin sieltä muuttaa pois.¹⁹

Maahanmuuttajista lähes joka neljäs, arviolta noin kymmenen miljoonaa ihmistä, on maassa laittomasti.²⁰ Siitä huolimatta, että laitton maahanmuutto ja Yhdysvaltain etelärajan turvallisuus ovat repiviä poliittisia kysymyksiä, suurin osa amerikkalaisista suhtautuu maahanmuuttoon myönteisesti. Selvä enemmistö ajattelee, että maahanmuutosta on Yhdysvalloille hyötyä. Luvut ovat kääntyneet ympäri sitä mukaa, kun maahanmuuttajien määrä on kasvanut. Vielä 1990-luvulla selvä enemmistö amerikkalaisista piti maahanmuuttajia ennemmin taakkana kuin vahvuutena.²¹

Kun ajattelen amerikkalaisten suhdetta maahanmuuttoon, ajattelen pientä, tupakansavuista baaritiskiä New Yorkin syrjäisessä Red Hookin satamakaupunginosassa. On talvi vuonna 2018. Teen kaupunginosassa lopputyötäni Columbian yliopiston journalismikouluun. Työ kertoo ilmastonmuutoksesta ja muuttuvasta kaupungista, mutta baaritiskillä puheena on Donald Trump, kuten noina vuosina niin usein. Virallisesti baari on veteraanijärjestö Veterans of Foreign Warsin paikallinen kerhotila. Varsinkin toisen maailmansodan jälkeen tällaiset veteraanijärjestöt olivat iso osa arkista kansalaisyhteiskuntaa eri puolilla Yhdysvaltoja. Ne järjestivät paraateja, illallisia, hyväntekeväisyyttä. Mustavalkoisissa valokuvissa kerhotilan seinillä näkyy, miten koko naapurusto on pukeutunut parhaimpiinsa ja asettunut poseeraamaan kerhotilan eteen.

Kun minä löysin paikalle, kunnian päivät olivat takana päin. Red Hookin kerhon nuorimmat jäsenet olivat Vietnamin sodan veteraaneja; Irakissa tai Afganistanissa palvelleet eivät ukkokerhossa viihdy. Niinpä kerhotilasta oli tullut naapuruston epävirallinen baari, joka oli avoin kaikille, jotka uskaltavat avata oven. Olin viettänyt siellä paljon aikaa sen jälkeen, kun osuin sinne ensimmäisen kerran ja löysin baaritiskin takaa sattumalta nuoren HIM-fanin ja Suomen ystävän Andrew Amendolan, josta tuli lopputyöni päähenkilö. Asiakaskunta oli työväenluokkaista. Naapuruston uudet, varakkaat asukkaat eivät rohjenneet sisään.

Nyt kassani tiskillä istuu Andrew'n täti, seitsemänkymppinen Annette Amendola. Hän on syntyperäinen newyorkilainen ja puhuu vahvalla, mafiaelokuvista tutulla Brooklynin murteella. Annette ei voi ymmärtää, miten Trump voi puhua niin rumasti maahanmuuttajista kuin puhuu.

”Mehän olemme maahanmuuttajien kansakunta!” hän huudahtaa.

Se on vanha sanonta, klisee oikeastaan. Mutta hetki jää mieleen, koska Annetten tuohtumus on aitoa. Suvun italialaiset juuret ovat hänelle tärkeä osa identiteettiä, jotain, mistä olla ylpeä.

Yhdysvaltoja on pidetty maahanmuuttajien kansakuntana, koska jo sen perustajien juuret olivat jossakin muualla, Euroopassa. Alkuperäiskansoja lukuun ottamatta kaikki amerikkalaiset voivat ulottaa juurensa jonnekin muualle, ja on tavallista, että nekin, joiden suku on ollut maassa monta sukupolvea, tekevät juurensa tiettäväksi. Italialainen isoisoisä tekee amerikkalaisesta amerikanitalialaisen. Presidentti Joe Biden kutsuu itseään irlantilaiseksi, vaikka hänen esivanhempansa jättivät Irlannin jo 1800-luvulla. Kerran tapasin nevadalaisessa parturi-liikkeessä sattumalta miehen, joka tiesi heti kertoa juuriensa ulottuvan Lapualle, vaikka suku oli asunut Yhdysvalloissa vuosisadan. Juuriltaan väkisin raastetut afrikkalaisamerikkalaiset puolestaan tekevät nykyään geenitestejä saadakseen tietää, mistä päin Afrikkaa esivanhemmat kaapattiin orjiksi Yhdysvaltoihin.

Jos poistuu Red Hookin veteraanikerhosta ja kävelee pari korttelia rantaan, näkee Vapaudenpatsaan. Soihtu ojossa se yhä vartioi New Yorkin edustan vesiä, Emma Lazaruksen kuuluisa runo jalustassaan.

*Give me your tired, your poor,
Your huddled masses yearning to breathe free.**

Enää vapautta janoavat köyhät ja väsyneet eivät saavu patsaan ohi laivalla New Yorkin satamaan, vaan idemmäs John F. Kennedyn kansainväliselle lentokentälle tai sitten tuhansia kilometrejä patsaasta etelään, uiden tai kävellen Yhdysvaltain ja Meksikon välisen pitkän rajan yli. Heitä on New Yorkin ravintoloiden keittiöissä, he siivoavat hotelleja ja kuljettavat paketteja. He asuvat ahtaasti, jakavat usein huoneen monen muun tulijan kanssa ja kulkevat pitkiä työmatkoja kaupungin epäluotettavassa metrossa.**

Vapaudenpatsaan viestistä huolimatta Yhdysvallat ei ole aina ottanut tulijoita avosylin vastaan. Maassa on ollut vahvaa maahanmuuttovastaisuutta läpi historian. Historiankirjoista ja elokuvista tuttua 1800-luvun loppupuolen suurta maahanmuuttoaaltoa seurasi tiukan maahanmuuttopolitiikan aika 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Sen seurauksena vuonna 1970 vain 4,7 prosenttia amerikkalaisista oli syntynyt ulkomailla. Osuus oli historian alhaisin.²² Maahanmuuttajien kansakunnassa oli silloin suhteellisesti melkein puolet vähemmän maahanmuuttajia kuin Suomessa nyt.²³

Sellaisessa ympäristössä Yhdysvaltain vanhenevat, valkoiset suuret ikäluokat viettivät nuoruutensa. Mutta aaltoliike oli jo alkanut kääntyä. Vuonna 1965 Washingtonissa säädettiin uusi maahanmuuttolaki, joka avasi Yhdysvaltain rajoja entistä enemmän myös muille kuin eurooppalaisille. Muutos alkoi hitaasti, mutta vuosikymmeniä myöhemmin sen jäljet näkyvät väestönlaskennassa selvästi. Ulkomailla syntyneiden osuus väestöstä on nyt lähes yhtä suuri kuin 1800-luvun lopun huippuvuosina, eli noin 14 prosenttia. Maahanmuuttajien kansakunnassa on silti suhteessa vähemmän maahanmuuttajia kuin esimerkiksi

* *Anna minulle köyhät, väsyneet, vapautta janoavat joukkosi.* Suomennos kirjailijan oma.

** Kun asuin New Yorkissa ja kuljin metrolla, opin, että aseman aikataulunäytön neljä minuuttia saattaa olla myös 14 minuuttia tai jopa 40 minuuttia. Junat tulivat, kun tulivat. Silti kaupungissa on kenties Yhdysvaltain paras joukkoliikenne.